

Patrycja Sendor

Wyższa Szkoła Ekonomii i Informatyki w Krakowie

dr Katarzyna Strojny

Wyższa Szkoła Ekonomii i Informatyki w Krakowie

PERCEPCJA POJĘCIA RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA I AGRESYWNA W ŚWIETLE BADAŃ

Streszczenie

W warunkach wyjątkowej niepewności, w jakiej przyszło funkcjonować przedsiębiorstwom, szczególnego znaczenia nabiera sprawa wiarygodności sprawozdań finansowych. Niestety można zaobserwować tendencje zmierzające do ich upiększania, czy celowego wprowadzania czytelników sprawozdań finansowych w błąd. Manipulowanie danymi sprawozdawczymi, ma niekorzystny wpływ nie tylko na przedsiębiorstwo, ale również jego bliższe lub dalsze otoczenie. W tym celu podjęto próbę zdefiniowania pojęć rachunkowość kreatywna i rachunkowość agresywna. Przeprowadzono badania ankietowe, które miały na celu zbadanie postrzegania tych zjawisk w środowisku księgowych i studentów kierunków finansowych.

Słowa kluczowe

rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna, manipulacja księgową, oszustwo księgowe, fałszowanie sprawozdań finansowych

WSTĘP

Każdy przedsiębiorca podejmujący działalność gospodarczą musi poznać zasady rachunkowości. Jest to bowiem system działający w ramach podmiotu gospodarczego, który ma na celu gromadzenie, przetwarzanie i raportowanie informacji finansowych i ekonomicznych. Opisuje w mierniku pieniężnym, procesy gospodarcze, jakie zachodzą w jednostce. W dobie postępującej globalizacji, stopnia umiędzynarodowienia firm i ponadnarodowego przepływu kapitałów wzrasta znaczenie tej dyscypliny.

Nadrzędnym jej celem jest dostarczenie prawdziwych, rzetelnych i trafnie odzwierciedlających sytuację finansową i majątkową jednostki danych. Służą one bowiem do podejmowania różnego rodzaju decyzji, zarówno przez właścicieli firmy, jak i odbiorców zewnętrznych. Z tego punktu widzenia istotne jest, aby informacje ekonomiczne generowane przez rachunkowość w firmie były wiarygodne. Dane pochodzące ze sprawozdania finansowego powinny być kompletnie, pozbawione błędów i obiektywnie odzwierciedlać zdarzenia, jakie miały miejsce w jednostce, zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Dodatkowo cechować je musi porównywalność, zrozumiałość i przydatność.

Warunkiem wiarygodności jest wierne i rzetelne odzwierciedlenie rzeczywistości gospodarczej¹. Niestety, od początku XXI wieku wyszły na jaw spektakularne przypadki tzw. kreatywnej księgowości,

¹ E. Walińska, Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 55.

takie jak Enron czy World Com, które zachwiały zaufaniem inwestorów do rynków finansowych, zwłaszcza co do przejrzystości i wiarygodności informacji. Tak zwana kreatywna księgowość, w połączeniu z oszustwami firm księgowych, doprowadziła również do zakwestionowania zasad zarządzania majątkiem przedsiębiorstw, mających na celu zwiększenie bogactwa akcjonariuszy².

Z uwagi na to, problem dotyczący wiarygodności sprawozdania finansowego nabrał szczególnego znaczenia. Jest to bowiem fundament funkcjonowania firmy, rynków finansowych oraz kapitałowych, szczególnie w dzisiejszych tak niespokojnych czasach.

Celem artykułu jest zaprezentowanie postrzegania pojęć „rachunkowość kreatywna” i „rachunkowość agresywna” przez środowisko księgowych oraz studentów kierunków finansowo – księgowych. Realizacja celu nastąpiła poprzez przeprowadzenie badań własnych. Wykorzystane narzędzie badawcze to ankieta, która została rozdana lub przesłana do studentów kierunku finanse i rachunkowość oraz księgowych. Badania zostały przeprowadzone w sierpniu i wrześniu 2023.

RACHUNKOWOŚĆ JAKO SYSTEM INFORMACYJNY

Pierwsza nowoczesna praca na temat rachunkowości pochodzi z 1494 roku, kiedy Luca Pacioli opracował zasady podwójnego księgowania³. W tamtym okresie jej rola była znacznie ograniczona, sprowadzała się głównie do dostarczania informacji właścicielom firmy. Wzrost jej znaczenia nastąpił wraz z rozwojem gospodarki wolnorynkowej, a rozwój przedsiębiorstw sprawił, że stała się ona immanentną częścią każdej firmy.

Na początku XX wieku dyscyplina ta przestała być jedynie narzędziem koniecznym do właściwego funkcjonowania jednostki gospodarczej, ale nabrała naukowego charakteru. Rozwój rachunkowości jako nauki sprawił, że wzrosło znaczenie optymalizacji kosztów i operacji w przedsiębiorstwach. W rezultacie tych procesów rozwinęły się nowe koncepcje księgowości, prowadzące do zmian zarówno w ekonomii, jak i w postrzeganiu rachunkowości jako nauki. Wraz z przyspieszeniem rozwoju gospodarczego, rachunkowość musiała dostosować się do tych zmian.

Obecnie „Rachunkowość” to pojęcie, które związane jest z niezbędnym przekształceniem informacji dostarczonych w odniesieniu do pewnych zjawisk gospodarczych. Obejmuje analizę przyczynową, jak i analizę efektów ekonomicznych w korespondencji z koniecznymi nakładami ponoszonymi w związku z funkcjonowaniem firmy. Jest również systemem działającym w ramach podmiotu gospodarczego w celu gromadzenia informacji ekonomicznych i finansowych oraz prezentowaniu ich przetworzonych w taki sposób, aby umożliwić interesariuszom w przedsiębiorstwie poznanie badanych kwestii⁴. Rachunkowość jako działalność dostosowana do potrzeb przedsiębiorstwa można zdefiniować przede wszystkim jako narzędzie opisu procesów gospodarczych zachodzących w danym podmiocie⁵.

Powinna być postrzegana głównie jako zbiór zasad mających na celu prowadzenie rachunkowości w sposób umożliwiający sporządzenie sprawozdań finansowych i jednocześnie

2 K. Schneider, Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych, PWE, Warszawa 2007, s. 230.

3 B. Micherda, Geneza i współczesne miejsce badania sprawozdania finansowego, [w]: Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym, materiały pokonferencyjne, KIBR, Warszawa 2002, s. 77.

4 K. Sawicki (red.), Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR MSSF, cz. I, Expert, Wrocław 2008, s. 11.

5 B. Gierusz, Podręcznik samodzielnej nauki księgowania, ODDK, Gdańsk 2008, s. 13.

przedstawienie prawdziwego, i rzetelnego obrazu jednostki. Z tego punktu widzenia głównymi jej zasadami są:⁶

- Zasada memoriału oznacza, że wszystkie zdarzenia gospodarcze dotyczące danego okresu muszą zostać ujęte w księgach rachunkowych. W szczególności wszystkie osiągnięte i przypadające na rzecz jednostki przychody oraz koszty obciążające jednostkę w danym okresie sprawozdawczym niezależnie od terminu ich spłaty;
- Zasada współmierności polega na tym, że koszty poniesione w celu uzyskania przychodów powinny być ujmowane w tym samym roku obrotowym co uzyskane przychody;
- Zasada istotności polegająca na wyodrębnieniu rozwiązań wynikających z przepisów oraz rozwiązań dostosowanych do potrzeb przedsiębiorstwa, uwzględniających pozycje istotne dla jednostki, pod warunkiem że zastosowana metoda rachunkowości nie zaburza obrazu przedsiębiorstwa i jego przepływów pieniężnych;
- Zasada ciągłości dotyczy stosowania określonej metody w kolejnych latach;
- Zasada ostrożnej wyceny polegająca na ustalaniu poszczególnych składników określoną metodą, a także ujmowaniu zysków i strat za dany okres w celu zapewnienia rzetelności ksiąg rachunkowych.

Systemy rachunkowości odnoszą się do zorganizowanego sposobu gromadzenia, przetwarzania, analizowania i prezentowania informacji finansowych. W zależności od potrzeb i charakteru jednostki stosowane są różne systemy rachunkowości.

Najważniejsze systemy rachunkowości to:

- System rachunkowości finansowej (ang. Financial Accounting) jest to system, za pomocą którego jednostki dokumentują swoje transakcje zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości (MSSF). Informacje te są przedstawione w formie sprawozdań finansowych, takich jak bilanse, rachunki zysków i strat oraz przepływy pieniężne;
- System rachunkowości zarządczej (ang. Managerial Accounting), który koncentruje się na dostarczaniu wewnętrznych informacji na potrzeby kontroli zarządczej. Wspiera operacje i strategiczne procesy decyzyjne poprzez dostarczenie analiz kosztów, rentowności, produktywności i innych wskaźników wydajności;
- System rachunkowości podatkowej dotyczy przestrzegania przepisów podatkowych oraz przygotowania raportów finansowych zgodnie z wymogami podatkowymi danego kraju;

Systemy te służą różnym celom oraz dostarczają informacji interesariuszom wewnętrznym i zewnętrznym na temat działalności finansowej przedsiębiorstwa. Ważne jest, aby dostosować wybór systemu rachunkowości do konkretnych działań i potrzeb przedsiębiorstwa⁷.

⁶ A. Jaklik, B. Micherda, Zasady rachunkowości, WSiP, Warszawa 1997, s. 13.

⁷ B. Micherda, Współczesna rachunkowość, Difin, Warszawa 2013, s.13.

GENEZA I DEFINICJA POJĘĆ RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA I RACHUNKOWOŚĆ AGRESYWNA

Pojęcie rachunkowości kreatywnej znane jest w literaturze anglojęzycznej od lat 70 XX wieku. Rozumiane jest jako celowe prowadzenie przez zarząd polityki zmierzającej do oszukania użytkowników sprawozdawczości odnośnie do majątku czy sytuacji finansowej jednostki⁸.

Zasadnicze znaczenie dla prawidłowego zdefiniowania rachunkowości kreatywnej ma analiza zapisów zawartych w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej nr 240. Terminy „kreatywna księgowość” i „agresywna księgowość” nie są używane w MRSF, ale istnieją terminy „błąd księgowy” i „oszustwo księgowo”⁹. Cechą błędu jest przede wszystkim jego niezamierzony charakter. Powstałe w jego wyniku odchylenie może być wynikiem na przykład niewłaściwego gromadzenia lub przetwarzania danych źródłowych. Zaliczymy do nich również omyłki związane z szacunkami, wynikającymi z niezrozumienia zdarzeń gospodarczych lub wystąpienia zdarzeń, które po prostu nie mogły być przewidziane. Kwalifikacja ta obejmie dodatkowo niewłaściwe zastosowanie zasad rachunkowości w zakresie wyceny, klasyfikacji, prezentacji lub ujawniania informacji księgowych.

Oszustwo jednoznacznie odnosi się do celowego działania osób zatrudnionych w podmiocie gospodarczym, posługujących się fałszem w celu uzyskania nienależnej lub nielegalnej korzyści. Analiza treści Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej wydaje się definiować oszustwo i błąd jako zamierzone (oszustwo) lub niezamierzone (błąd) działania skutkujące nieprawidłowościami w badanych sprawozdaniach finansowych, co wskazuje na różnicę w intencjach¹⁰.

Zmieniające się warunki życia gospodarczego, burzliwe otoczenie, globalizacja, częste i niejednokrotnie niezasadne zmiany przepisów prawa, nowe wyzwania stawiane przed księgowymi w zderzeniu z nadrzędnymi zasadami rachunkowości sprawiają, że zasadne jest rozróżnienie pojęć „rachunkowość agresywna” i „rachunkowość kreatywna”. Analiza literatury przedmiotu, uwzględniająca różnorodność poglądów praktyków i teoretyków rachunkowości oraz leksykalne znaczenia słów „kreatywny” i „agresywny” sprawia, że proponuje się następujące definicje:

- Rachunkowość kreatywna to rejestrowanie, ewidencjonowanie, przetwarzanie i prezentowanie zdarzeń gospodarczych w sposób niewynikający wprost z obowiązujących przepisów lub prawidłowo interpretowanych zasad rachunkowości, a także będący wynikiem pomysłowego, twórczego i niestandardowego zastosowania tych przepisów i zasad, które nie jest szkodliwe dla otoczenia gospodarczego¹¹.
- Rachunkowość agresywna to celowe i świadome nakłanianie do rejestrowania, ewidencjonowania, traktowania lub prezentowania zdarzeń finansowych w sposób sprzeczny z przepisami, lub z niewłaściwą i tendencyjną interpretacją zasad, lub reguł rachunkowości, co szkodzi użytkownikom informacji księgowych poprzez prezentowanie sytuacji (dobrej lub złej) odmiennej od rzeczywistej sytuacji finansowej jednostki. Możliwość takiego działania wynika z celowego zamiaru wprowadzenia w błąd, w celu sztucznego zawyżania zysków lub ukrywania strat, co

8 A. Hołda, Percepcja pojęcia „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i środowisko profesjonalnych księgowych w Polsce, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, tom 87 (143), Wydawnictwo SKWP, Warszawa 2016, s. 44.

9 Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej, Standard nr 240: Odpowiedzialność biegłego rewidenta za uwzględnianie podczas badania sprawozdania finansowego możliwości wystąpienia oszustw i błędów. s. 97.

10 A. Hołda, W. Nowak, Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych, *„Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”*, t. 13(69), Warszawa 2003, s. 117.

11 E. Mączyńska, Białe plamy i pułapki dzisiejszej rachunkowości, *„Rachunkowość”*, 9/2007, s. 4.

może być bardzo szkodliwe, a w skrajnych przypadkach (co zostało potwierdzone w praktyce) może maskować upadłość podmiotu¹². Istotą kreatywnej i agresywnej księgowości jest zawsze świadome i celowe działanie, które w określonych przypadkach może być oceniane pozytywnie lub negatywnie.

Według S.T. Surdykowskiej szybkość pojawiania się w praktyce nowych pomysłów jako rozwiązań z różnych problemów rachunkowości przedsiębiorstw, czyli rozwój twórczych metod obliczeniowych znacznie przewyższa szybkość tworzenia nowych przepisów i standardów lub modyfikacji istniejących standardów. Charakter tych regulacji polega na tym, że reagują one na zmiany w otoczeniu gospodarczym, a nie że je wyprzedzają. Ta okoliczność jest ważnym czynnikiem rozwoju kreatywnej księgowości. W wyniku przyjętych przez jednostkę zasad rachunkowości można i należy rejestrować i prezentować je w formie pisemnej, zgodnej z Ustawą o Rachunkowości¹³. Te wybrane zasady rachunkowości jednostka będzie stosować konsekwentnie w przyszłych okresach sprawozdawczych.

Natomiast działania wynikające ze stosowania agresywnej rachunkowości nie są ujmowane w formie odpowiedniej dokumentacji. Są one bowiem wynikiem działań niezgodnych z prawem lub nieprzewidzianych.

W przypadku kreatywnej księgowości jest ona związana z poszanowaniem prawa, ma na celu jedynie jak najlepsze przedstawienie sytuacji przedsiębiorstwa, ale zgodnie z zasadami poprawnego i rzetelnego obrazu (zasada true and fair view).

Natomiast w przypadku rachunkowości oszukańczej (działania niezgodne z prawem), chodzi o to aby sytuacja jednostki gospodarczej wydawała się lepsza lub gorsza niż jest w rzeczywistości (wbrew zasadom rzetelnej i uczciwej prezentacji) w zależności od uznania i potrzeb kierownictwa jednostki.

Literatura przedmiotu wskazuje, że brak jest jednolitej opinii w środowisku teoretyków i praktyków rachunkowości na temat pojęcia „rachunkowość kreatywna”. Stosowne dane zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Wartościowanie pojęcia rachunkowości kreatywnej

Rachunkowość kreatywna			
Zasadniczo pozytywne aspekty	Ambiwalentny stosunek (uzależniony od intencji)	Zasadniczo negatywne aspekty	
Gut (2006)	Gierusz (2010)	Hołda, Kutera, Surdykowska (2006)	Hasik (2006)
Micherda (2004)	Moczydłowska (2002)	Hołda i Staszal (2015)	Zajchowska--Solak (2010)
Krzywda (1999)	Świdarska (2003)	Schneider (2007)	Sawicki (1998)
Przybyszewska (2008)	Cebrowska i Jeżowska (2000)	Wiatr, Kurek i Bednarek (2008)	Sojak (2004)

12 E. Mączyńska, Nie twórcza, tylko agresywna, „Gazeta Prawna”, nr 219/2002, s. 7.

13 A. Hołda, M. Kutera, S. T. Surdykowska, Oszustwa księgowe – teoria i praktyka, Difin, Warszawa 2006. s. 32.

Kamiński i Owczarek (2008)	Mączyńska (2002)		Wąsowski(2010)
			Piaszczyk (2011)

Źródło: A. Hołda., Percepcja pojęcia..., op. cit., s. 47.

Stosowanie różnego rodzaju praktyk, które mają na celu przedstawienie informacji korzystniejszych, niż te wynikające z rzeczywistej sytuacji gospodarczej to manipulacja. Wykorzystywana jest w praktyce gospodarczej na przykład wtedy, gdy istnieje realne zagrożenie, że przedstawienie wyników niższych, niż te oczekiwane przez akcjonariuszy może zachwiać pozycją firmy na rynku.

Oznaki fałszowania sprawozdań finansowych to między innymi wypłacanie relatywnie dużych wynagrodzeń konsultantom, doradcom i innym osobom, niezgodność wyników spółki z szacunkami, brak odpowiednio wykwalifikowanych osób w radzie nadzorczej, nietypowe transakcje na koniec roku niezwiązane z podstawową działalnością spółki zwłaszcza jeśli transakcje te przynoszą duże zyski lub zostały odłożone w czasie¹⁴.

Manipulację ułatwia również uzależnienie wynagrodzenia i kadencji menadżerów od zysków, nacisk na realizację celów w zakresie zysków oraz fakt, że kierownictwo składa się z jednej lub niewielkiej liczby osób. Inne wskazane w literaturze przyczyny to zbyt złożone struktury organizacyjne przedsiębiorstw, duża rotacja kluczowych pracowników w działach księgowości oraz rotacja radców prawnych i audytorów¹⁵.

Oszustwa księgowe mają swoje skutki na wielu płaszczyznach, w skali mikro będzie to przykładowo utrata majątku, wprowadzanie inwestorów w błąd, dewaluacja firmy prowadząca w efekcie do przejęcia jej przez konkurencję po niskich cenach, brak wypłaty dywidendy w związku ze słabą kondycją podmiotu w skali makro, spoglądając w przeszłość oszustwa wielkich ponadnarodowych firm, doprowadziły kryzysów i recesji.

Fałszowanie sprawozdań finansowych może dotyczyć obszarów pokazywanych w bilansie i rachunku zysków i strat. Z analiz działalności przedsiębiorstw przyjmujących kreatywną księgowość wynika, że najczęstsze rodzaje manipulacji księgowych to: brak tworzenia odpisów aktualizujących wartość aktywów co przyczynia się do zawyżenia wyniku finansowego, klasyfikowanie do kosztów inwestycji, błędna wycena aktywów i pasywów, ewidencjonowanie przychodów w rozliczeniach międzyokresowych, przeniesienie kosztów do innych okresów sprawozdawczych lub błędna ich wycena brak tworzenia rezerw, lub nadmierne ich tworzenie, brak zachowania odsetek, niekompletność kosztów i przychodów, zapisy księgowe niemające odzwierciedlenia w rzeczywistych zdarzeniach gospodarczych, fikcyjne transakcje, błędna wycena aktywów i pasywów.

Fałszowanie sprawozdań finansowych najczęściej dochodzi w sytuacjach poprzedzających ujawnienie krytycznego statusu spółki. Jest to spowodowane takimi sytuacjami jak:

- Przeinwestowanie, nadmierne inwestycje (często nietrafione) są jedną z przestanek upadłości firmy,
- Problem z pozyskaniem kapitału zewnętrznego na przykład z uwagi na złą reputację firmy;

¹⁴ W. Wąsowski, Fałszowanie sprawozdań finansowych, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2003, s. 39.

¹⁵ M. Hulicka, Oszukańcza sprawozdawczość finansowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

- Niska lub brak rentowności działalności, który w efekcie prowadzi do strat z działalności, w tym z działalności operacyjnej,
- Nieumiejętne zarządzanie firmą przez osoby, które nie posiadają wystarczającej wiedzy z zakresu rachunkowości.

POJĘCIE RACHUNKOWOŚCI AGRESYWNEJ I KREATYWNEJ W OPINIACH KSIĘGOWYCH I STUDENTÓW KIERUNKÓW FINANSOWYCH

Badania dotyczące postrzegania pojęć „rachunkowość kreatywna” i „rachunkowość agresywna” zostały przeprowadzone wśród pracowników działów finansowo – księgowych, właścicieli biur rachunkowych oraz studentów kierunków finansowych jednej z krakowskich uczelni wyższych. Respondentami w tej grupie byli studenci, którzy również zawodowo związani są z rachunkowością. Badanie to zostało przeprowadzone w miesiącach sierpień i wrzesień 2023 i uczestniczyło w nich 50 respondentów. 74% respondentów stanowiły kobiety, a 26% mężczyźni. Większość uczestników to absolwenci szkół wyższych (84%). 16% respondentów stanowili studenci kierunków związanych z finansami i rachunkowością. Wśród ankietowanych 75% to osoby zatrudnione w przedsiębiorstwach powyżej 250 pracowników, 25% stanowili pracownicy firm zatrudniających poniżej 250 pracowników. Staż pracy respondentów przedstawiał się następująco:

- 15% uczestników pracuje w księgowości mniej niż rok
- 45% uczestników pracuje w zawodzie od roku do pięciu lat
- 28% respondentów pracuje w księgowości od pięciu lat do dziesięciu lat
- 12% uczestników pracuje w zawodzie powyżej 10 lat

Z przedstawionych danych na temat stażu pracy w działach księgowości jasno wynika, że respondenci powinni mieć styczność z pojęciami „rachunkowość kreatywna” i „rachunkowość agresywna”.

Zweryfikowano jednak znajomość tych pojęć wśród respondentów. Zgodnie z odpowiedziami 60% uczestników słyszało termin kreatywna rachunkowość, natomiast aż 40% nigdy nie spotkało się z tym pojęciem. W przypadku pojęcia rachunkowość agresywna wyniki były inne 30% słyszało o rachunkowości agresywnej, natomiast znaczna ilość, aż 70% ankietowanych, nigdy się z tym pojęciem nie spotkało. Z przeprowadzonych badań wynika również, że w ocenie 88% respondentów pojęcia te oznaczają odmienne działania, natomiast 12 % badanych uważa je za tożsame.

Tabela 2. Najczęściej wybierane definicje pojęcia rachunkowość kreatywna i agresywna

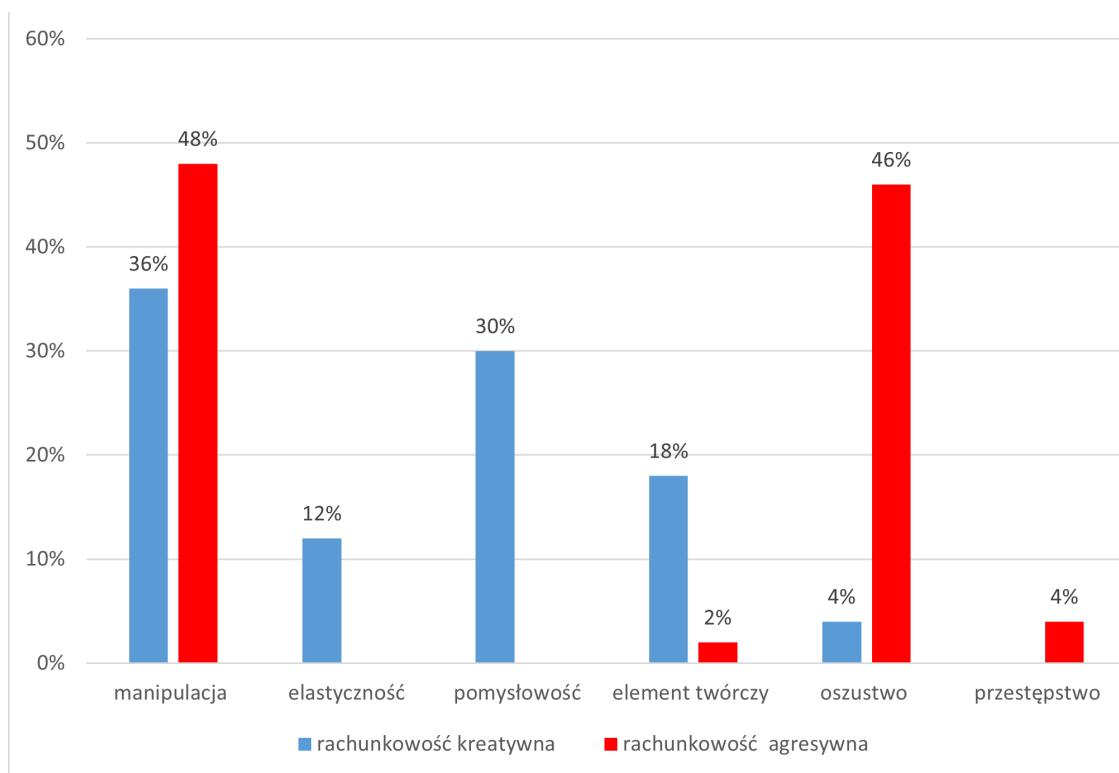
Rachunkowość kreatywna	Rachunkowość agresywna		
technika manipulacji danymi, mająca na celu zaprezentowanie korzystnego obrazu firmy przy jednoczesnym zachowaniu zasad rachunkowości	74%	celowa manipulacja danymi, zmierzająca do oszukania odbiorców informacji	80%
prowadzenie księgowości zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami	12%		

Źródło: opracowanie własne.

Zadano pytanie na temat oceny zjawiska rachunkowości kreatywnej i agresywnej. 50% ankietowanych dostrzega w rachunkowość kreatywną pozytywne aspekty, 30% uważa ją za oszustwo, a 20% nie ma na ten temat zdania. W przypadku pojęcia rachunkowość agresywna wyniki badań są bardziej jednoznaczne: 80% ankietowanych nie postrzega rachunkowości agresywnej pozytywnie, jednak aż, 6% ankietowanych nie traktuje jej jak oszustwo.

Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie słowa najbliższego pojęciu rachunkowość kreatywna. Szczegółowe dane zaprezentowano na wykresie nr 1.

Z zaprezentowanych danych jednoznacznie wynika, że najwięcej osób kojarzy pojęcie rachunkowość kreatywna z manipulacją. Jednocześnie najmniej wprost z oszustwem. Warto zwrócić uwagę na fakt, że znaczna grupa badanych dostrzega pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej, kojarząc ją z pomysłowością, elastycznością oraz elementem twórczym. Rachunkowość agresywna postrzegana jest zdecydowanie gorzej 48% respondentów uważa ją za manipulację, 46% respondentów za oszustwo, ale jedynie 4% za przestępstwo.

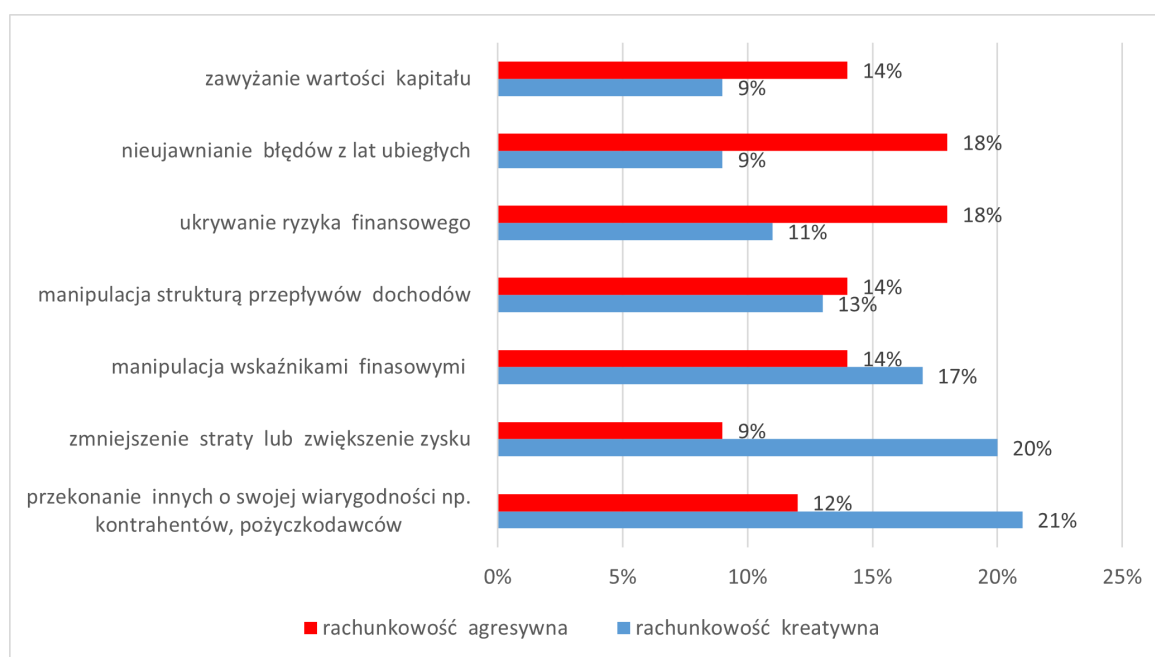
Wykres 1. Słowo charakteryzujące pojęcia rachunkowość kreatywna oraz rachunkowość agresywna

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na wykresie nr 2 wynika, że w ocenie badanych rachunkowość kreatywna stosowana jest najczęściej w celu poprawy wiarygodności jednostki. Respondenci wskazywali również, że istotnym celem stosowania rachunkowości kreatywnej jest manipulacja wynikiem finansowym. Ankietowani zwrócili uwagę na manipulowanie wskaźnikami finansowymi w celu zaprezentowania lepszej sytuacji jednostki oraz strukturą przepływów dochodów.

Nieco inaczej prezentują się wyniki badań w odniesieniu do rachunkowości agresywnej, zdaniem badanych stosowana jest ona głównie dla ukrywania ryzyka finansowego oraz nieujawniania błędów

z lat ubiegłych. W ten sposób jednostki zawyżają kapitały oraz manipulują przepływami dochodów w firmie.

Wykres 2. Cele stosowania rachunkowości kreatywnej oraz rachunkowości agresywnej

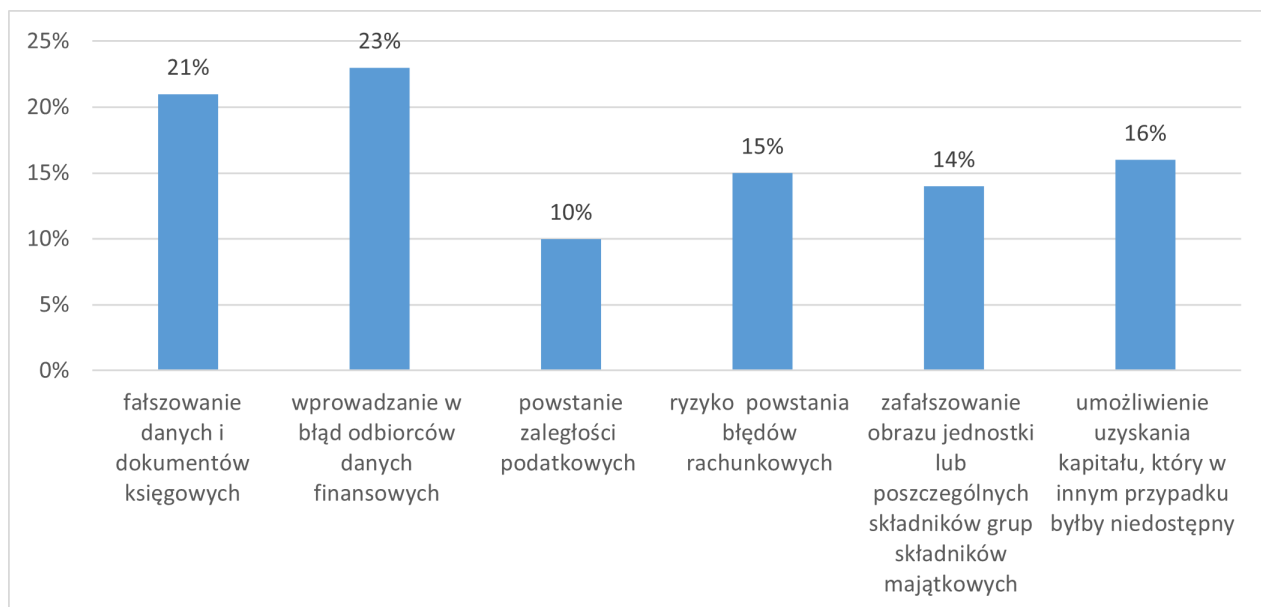
Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani ustosunkowali się również do tego czy stosowanie rachunkowości kreatywnej pozwala na przedstawienie jasnego i rzeczywistego obrazu firmy. W ocenie 52% respondentów istnieje taka możliwość, przeciwnego zdania jest 20% respondentów, którzy uważają jednoznacznie, że jest to manipulacja, natomiast 28% badanych nie zajęło w tej kwestii jednoznacznego stanowiska.

W przypadku rachunkowości agresywnej, aż 70% badanych uważa że jest to oszustwo i celowe manipulowanie danymi finansowymi, a w związku z tym trudno jest mówić o zachowaniu jasnego i rzeczywistego obrazu firmy. 22% badanych nie umiało jednoznacznie określić swojego stanowiska w tej sprawie, natomiast aż 6% badanych stwierdziło, że rachunkowość agresywna daje możliwość przedstawienia prawdziwego i rzeczywistego obrazu jednostki.

Ankietowani zostali zapytani o szanse dla firmy jakie niesie ze sobą stosowanie rachunkowości kreatywnej. Dla 32% respondentów jest to poprawa wizerunku, przekonanie kontrahentów oraz pożyczkodawców o swojej wiarygodności - 27% odpowiedzi. Jako szansę w związku ze stosowaniem rachunkowości kreatywnej wskazywano również możliwość osiągnięcia wyższego wyniku finansowego - 14% odpowiedzi oraz uniknięcie negatywnych skutków kontroli finansowych - 16% odpowiedzi. Niewielka ilość respondentów uważa, że stosowanie rachunkowości kreatywnej wykorzystywane jest w celu zatuszowania przestępstwa lub niegospodarności zarządów - 11% odpowiedzi łącznie.

Ankietowanych poproszono o wskazanie zagrożeń związanych z rachunkowością agresywną.

Wykres 3. Zagrożenia jakie niesie rachunkowość agresywna

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na wykresie 3 wynika, że w ocenie ankietowanych głównym zagrożeniem rachunkowości agresywnej jest wprowadzanie w błąd odbiorców sprawozdań finansowych oraz fałszowanie danych i dokumentów księgowych.

W dalszej części badania poproszono o wskazanie przykładowych czynności, które mogą być uznane za rachunkowość kreatywną, rachunkowość agresywną oraz zjawiska nie noszące znamion żadnej z nich. Wyniki badania przedstawiono w tabeli nr 3. Na zielono zostały zaznaczone poprawne odpowiedzi. Za pomocą danych tabeli 3 można zauważyć, że pomimo braku jednolitości w odpowiedziach, większość uczestników poprawnie skategoryzowała przykładowe sytuacje. Biorąc jednak pod uwagę wiedzę rachunkową i doświadczenie w pracy księgowego, uzyskane wyniki nie są zadowalające.

Tabela 3. Przykłady wykorzystania rachunkowości kreatywnej i agresywnej

	Rachunkowość kreatywna	Rachunkowość agresywna	Niezwiązane z tymi obszarami	Nie wiem
Oznaczenie faktur, zaczynających się od nr 100 w celu poprawy wizerunku firmy	44%	6%	35%	15%
Zaksięgowanie fikcyjnej faktury zakupu	10%	80%	6%	4%
Łączenie sprzedaży towarów i usług w celu obniżenia stawek podatku VAT	48%	25%	19%	8%
Księgowanie faktur, dotyczących innych przedsiębiorstw	8%	77%	6%	9%
Ujęcie sprzętu, który nie pełni niezależnej funkcji użytkowej jako odrębnego środka trwałego	43%	30%	4%	23%
Niezamierzony błąd podczas wprowadzania kwot faktury	9%	5%	76%	10%
Określenie stawek amortyzacyjnych dla środków trwałych w granicach określonych przez prawo	68%	5%	17%	8%

źródło: opracowanie własne.

Zapytano ankietowanych jakie obszary rachunkowości pozwalają na wykorzystanie rachunkowości kreatywnej w celu przedstawienia prawdziwego i rzetelnego obrazu jednostki w danym otoczeniu gospodarczym. 39% respondentów uważa, że jest to rachunkowość zarządcza, 35% ankietowanych rachunkowość finansowa, a 27% rachunkowość podatkowa. Po analizie odpowiedzi na zadane pytanie można stwierdzić, że użytkownicy uważają iż, rachunkowość kreatywna może być stosowana we wszystkich obszarach księgowości.

WNIOSKI

Na podstawie zaprezentowanych wyników badań możemy stwierdzić, że rachunkowość kreatywna jest bardziej znana i rozpoznawalna w branży księgowej niż pojęcie rachunkowość agresywna. Respondenci mimo, iż jasno stwierdzili, że oba pojęcia nie są tożsame to nadal nie są w stanie jasno sprecyzować czym dane zjawiska się od siebie różnią. Oba są dla wielu respondentów manipulacją, a nawet dla części respondentów rachunkowość kreatywna jest nadal oszustwem.

Ankietowani trafnie klasyfikowali poszczególne działania jako rachunkowość kreatywną lub agresywną. Najwięcej prawidłowych odpowiedzi wskazano przy kategoryzacji sytuacji związanej z księgowaniem fikcyjnej faktury. Aż 80% ankietowanych zakwalifikowało ją jako rachunkowość agresywną. Respondenci jednak również błędnie zakwalifikowali ją jako rachunkowość kreatywną. Najczęstsze powody stosowania rachunkowości kreatywnej to według ankietowanych poprawa

sytuacji finansowej jednostki poprzez zmniejszenie strat bądź zwiększenie zysku. Głównym celem może być według respondentów wprowadzenie w błąd interesariuszy w wyniku czego zachęcenie zostaną do inwestowania w spółkę. Dla wielu osób koncepcja kreatywnej księgowości kojarzy się z oszukańczymi, wprowadzającymi w błąd praktykami i zdecydowanie nie dostrzegają pozytywnych jej aspektów.

Z kolei w ocenie respondentów stosowanie rachunkowości kreatywnej związane jest z ukrywanie ryzyka finansowego oraz nieujawnienie błędów z lat ubiegłych. Ankietowani podobnie zakwalifikowali cele stosowania rachunkowości kreatywnej i agresywnej. Daje nam to jasno do zrozumienia, że respondenci nie potrafią jasno określić różnic między oboma pojęciami. Błędnie uznają je jako tożsame zjawiska.

Respondenci jasno wykazali, że zagrożenia jakie niesie za sobą rachunkowość agresywna to wprowadzenie w błąd odbiorców danych finansowych w celu możliwości uzyskania kapitału, który wcześniej był dla nich niedostępny. Jest to bardzo ważna kwestia, gdyż pokazuje jak kluczowe znaczenie powinno mieć wykrywanie nielegalnych i celowych działań, które fałszują i zniekształcają obraz jednostki W świetle tych rozważań szczególnego znaczenia nabiera kwestia kontroli wewnętrznej w jednostce.

BIBLIOGRAFIA

1. Gierusz B., Podręcznik samodzielnej nauki księgowania, ODDK, Gdańsk 2008
2. Hołda A., W. Nowak, Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 13(69), Warszawa 2003, 116-133
3. Hołda A., Percepcja pojęcia „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i środowisko profesjonalnych księgowych w Polsce, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 87 (143), Wydawnictwo SKwP, Warszawa 2016, s 43-55
4. Hołda A., Kutera M., Surdykowska S. T., Oszustwa księgowe – teoria i praktyka, Difin, Warszawa 2006.
5. Hulicka M., Oszukańcza sprawozdawczość finansowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008
6. Jaklik A., Micherda, B., Zasady rachunkowości, WSiP, Warszawa 1997
7. Micherda B., Geneza i współczesne miejsce badania sprawozdania finansowego, [w]: Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym, materiały pokonferencyjne, KIBR, Warszawa 2002
8. Micherda B., Współczesna rachunkowość, Difin, Warszawa 2013,
9. Mączyńska E., Białe plamy i pułapki dzisiejszej rachunkowości, „Rachunkowość”, 9/2007
10. Mączyńska E., Nie twórcza, tylko agresywna, „Gazeta Prawna”, nr 219/2002
11. Sawicki K. (red.), Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR MSSF, cz. I, Expert, Wrocław 2008

12. Schneider K., Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych, PWE, Warszawa 2007
13. Walińska E., Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005
14. Wąsowski W., Fałszowanie sprawozdań finansowych, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2003,
15. Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej, Standard nr 240: Odpowiedzialność biegłego rewidenta za uwzględnianie podczas badania sprawozdania finansowego możliwości wystąpienia oszustw i błędów.

PERCEPTION OF THE CONCEPT OF CREATIVE AND AGGRESSIVE ACCOUNTING IN THE LIGHT OF RESEARCH

Summary

In the conditions of exceptional uncertainty in which enterprises have to operate, the issue of the reliability of financial statements becomes particularly important. Unfortunately, we can observe trends aimed at embellishing them or deliberately misleading the readers of financial statements. Manipulation of reporting data has an unfavorable impact not only on the company, but also on its immediate or distant environment. For this purpose, an attempt was made to define the concepts of creative accounting and aggressive accounting. A survey was conducted to examine the perception of these phenomena among accountants and financial students.

Keywords

creative accounting, aggressive accounting, accounting manipulation, accounting fraud, falsification of financial statements